

Frano MUSIĆ

Zagreb

SUZANA ČISTA MAVRE VETRANOVIĆA

Sažetak

Budući da se Vetranovićevoj Suzani čistoj uglavnom pristupalo kao "djetetu svoga vremena", a ne kao djelu s univerzalnom porukom, autor novim pristupom, sa "suvremene promatračnice", u ovom prikazanju otkriva trajne vrijednosti koje nadilaze vremensko-prostorna obzorja i koje su trajno aktualne. Preuzevši tematiku biblijskoga teksta, Vetranović je nastojao humanistički i kršćanski angažirati čovjeka pokazujući mu da razum, istina, čistoća i pravednost u konačnici uvijek pobjeđuju bezumnost, niske strasti i laž.

U članku su također istražene dramaturško-teatrološke, jezično-stilske i ine osobitosti te pitanje autorstva ovoga djela. Iako se ne može potvrditi da je Suzana čista izvođena na pozornici, u tekstu je vidljiva nakana izvedbe. Što se pak autorstva tiče, ovaj se tekst uzima kao najmanje sporan u Vetranovićevu dramskom opusu prikazanijskih tekstova. O tome svjedoči podrobnija jezična i stilska analiza.

Ključne riječi: Suzana, vrijednost, čistoća, pravednost, strpljivost, sreća, autorstvo, jezik, stil.

Uvod

Zbog svoje svezremenske aktualnosti, biblijske su teme mnogim piscima poslužile kao predložak za njihova djela. Jedan je od takvih Mavro Vetranović. U Bibliji je pronalazio mnoštvo zanimljivih i jednako aktualnih tema. Uz apokrifne tekstove *Prikazanja od poroda Isuskrstova*, *Uskrsnutja Isusova*, *Posvetilišta Abrahamova*, pa i *Prikazanja kako*

bratja prodaše Josefa, tu je *Suzana čista*. Daleko od toga da Vetranović u *Suzani čisto* doslovno slijedi biblijski predložak, ali su umetci i proširenja neznatna i u njoj je najmanje apokrifnih elemenata. Makar neki autori, uspoređujući Vetranovićevu *Suzanu čistu* s Marulićevom *Suzanom*, ističu kako se Vetranović više udaljava od starozavjetnoga teksta.

U ovom će se radu pokušati pobliže obraditi *Suzanu čistu* ističući posebice ono što se držalo važnim. Prije same obradbe dramskoga teksta istaknuti su najvažniji podatci iz pjesnikova života, stvarateljski opus i veza s prethodnicima. Slijedi ukratko sažet biblijski tekst, pa Vetranovićev, s naglaskom na razlike. Potom govor o temeljnim vrijednostima koje su prepoznatljive. Kako je riječ o dramskom tekstu, opisane su dramaturške i teatrološke odrednice. Zbog nedoumica u dvama sačuvanim prijepisima oko autorstva, pristupilo se jezičnoj i stilskoj analizi koja uvelike raspršuje sumnje da je Vetranović autor.

1. Život, stvaranje i veze s prethodnicima

U ovom dijelu nikako nije namjera zadržavati se samo na kronološkim podacima iz Vetranovićevega života, nego, kudikamo više, naglasiti važne događaje koji su ga oblikovali kao osobu i kao pjesnika. Poglavitito stoga što "pjesnik mora crpsti građu iz života, iz života, kojim živi čovjek ili njemu poznata ili bar približno poznata bića. Pjesnik taj svijet i život, jedini i jedinstveni 'prerađuje' u svojoj mašti, i utoliko taj svijet postaje njegov, pjesnikov svijet. On, dakle, ne će crtati stvarnost, kakva ona jest, nego kakvu on na temelju stvarnog svijeta stvori, pa će onda to biti pjesnička stvarnost".¹ U tom svjetlu valja odmah reći kako su prilično oskudni podatci o Vetranoviću te su godine rođenja i smrti nesigurni. Pretpostavlja se da je rođen 1482. ili 1483., a umro 1576. godine, makar se godina smrti pomiče čak do 1593. jer se u Državnom arhivu u Dubrovniku spominje kao prior na Sv. Andriji koji je 11. siječnja 1592. svjedočio na vjenčanju u župnoj crkvi na otoku Šipanu. A u razdoblju od 1575. do 1592. godine ne može se pronaći potvrda da je riječ o nekom drugom prioru.

1 Franjo ŠVELEC, "Mavro Vetranović: književni rad i Pjesnik u svome vremenu", *Radovi Instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru*, sv. 4-5, Zadar, 1959., str. 176.

U benediktinski je red stupio oko 1507. godine te se školovao na Mljetu, a potom u Monte Cassinu. Vraća se na Mljet 1515. godine, ali poslije dvije godine s jednim benediktincem bježi u Italiju zbog čega je prognan iz Dubrovačke Republike. Kazna mu je oprostena i već je 1522. godine na Lokrumu te slušbuje u mnogim samostanima kao opat. Poslije 1545. godine povlači se u samoću na otok Sv. Andrija gdje ostaje do smrti.

Na temelju njegovih djela može se reći kako je Vetranović dobar poznavatelj klasičnih pisaca, Biblije, Dantea i Petrarke kao i talijanskih pjesnika 15. i 16. stoljeća. Pjesnik velike i bogate književne kulture i načitanosti. Još za školovanja u Dubrovniku, uz latinski jezik i književnost, upoznao je retoriku i filozofiju, a posebice kasnije u Monte Cassinu studirajući teologiju, filozofiju, povijest, umjetnost i prepisujući knjige klasičnih pisaca.

Vetranović je “ne samo plodan pisac lirskih, dramskih i epskih tekstova nego i osebujan i izvoran pjesnik”² Sačuvane su njegove tri knjige stihova sa 132 pjesme, najveći dio su religiozne pjesme, i pet maskerata (*Pjesni razlike*) – tri su zbirke pjesama izgubljene. Pisao je refleksivne pjesme, duboko meditativne i prožete filozofskim promatranjima svijeta, političko-satiričke, rodoljubne pjesme. Tu su i poslanice (Petru Hektoroviću i Marinu Držiću), prigodnice i nadgrobnice (Marinu Držiću i Nikoli Dimitroviću). U nepotpunu su prijepisu sačuvane dvije mitološko-pastoralne scenske igre, dva pastirska dramska prizora (*Istorija od Dijane i Lovac i vila*), te mitološka drama *Orfej i Euridika*, četiri prikazanja: *Prikazanje od poroda Isuskrstova*, *Uskrsnutje Isusovo*, *Posvetilište Abrahamovo* i *Prikazanje kako bratja prodaše Josefa*, biblijski dramski tekst *Suzana čista* i nedovršen spjev *Piligrin*.³

Nema nikakve sumnje da je Vetranović poznavao književnost svojih prethodnika dubrovačkoga i dalmatinskoga kruga. Valja istaći kako je do tada dubrovačka književnost gotovo isključivo bila prožeta ljubavnom tematikom. Šiško i Džore Držić pjevali su o zanosnoj ljepoti gospoje i patili zbog neuslišane ljubavi. Vetranović donosi zaokret. U središtu su njegova zanimanja društveni događaji u svim pojavcima;

² Marin FRANIČEVIĆ, *Povijest hrvatske književnosti*, knjiga 3, Liber, Zagreb, 1974., str. 111.

³ Usp. *Leksikon hrvatskih pisaca*, Školska knjiga, Zagreb, 2000., str.753-757.

odnos čovjeka prema društvu, o ratovima, o Crkvi i vrjednotama, o ekonomskim uvjetima, o prirodi, o smislu. U svojim je stihovima reagirao gotovo na sve događaje obuhvaćajući najvažnije probleme tadašnjega vremena. To ga čini bitno različitim od suvremenika. “Nitko prije njega u Dubrovniku nije tako djetinjski naivno otvorio svoje oči i svoje srce prirodi, nitko nije toliko uronio u nju, stopio se s njom, nitko nije tako neposredno, tako prisno razgovarao sa ‘zvijerima i pticama’, sa ‘rascvilnom’ košutom, sa sitnim šturkom, s jaganjcem, sa grlicom – naoko daleko od poprišta života, a opet nitko prije njega nije tako bolno i s toliko tuge motrio patnje malih ljudi u jadnom zemaljskom svijetu, gdje su zli imali sve, što im je bilo ‘na volju’, a dobri patili i od ljudi i od višnjega”.⁴ Njegova je poezija svojevrsna pobuna, izraz duboka nezadovoljstva i neslaganja s vremenom u kojemu vladaju ratovi i izopačenosti svake vrste.

2. Suzana čista

Vetranoviću je kao predložak za njegovo djelo poslužila zgoda o Suzani iz knjige proroka Danijela. Valja ukratko usporediti njegov i biblijski tekst.

2.1. Biblijski tekst

Trinaesto poglavlje knjige proroka Danijela govori o bogobožnoj i veoma lijepoj ženi bogatoga Joakima. Upravo je zbog svoje iznimne ljepote upala u nevolje. Dvojica naime staraca koji bijahu sudci u narodu, opijeni njezinom ljepotom i vidjevši je dok se kupa, poželeše je. Svaki dan su, skrivajući se jedan od drugoga, dolazili gledati je u vrtu. Jedanput se susretoše i otkriše da obojica dolaze zbog istoga razloga. Dogovore se kako će vrebati priliku da je nađu samu i ostvariti svoje prljave namjere. Čim im se takva prilika pružila, iskoče pred Suzanu i zaprijetu joj da im se poda. Ako ne učini tako, optužit će je lažnim svjedočenjem da su je zatekli u preljubu s nekim mladićem. To je značilo smrt kamenovanjem.

4 F. ŠVELEC, “Mavro Vetranović: književni rad i Pjesnik u svome vremenu”, *Radovi Instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru*, sv. 6-7, Zadar, 1960., str. 390.

Ne htjevši sagriješiti, dozivala je ukućane koji su se ubrzo skupili. Starci lažno iznesu optužbe kako su je zatekli s nekim mladićem kojega nisu uspjeli prepoznati jer je pobjegao. Sutradan pred narodom ponove lažna svjedočenja. Svi im povjerovali i osuđuju Suzanu na smrt. Ona se zaufano molila Bogu i dok su je vodili, Danijel, vidjevši bezumnost naroda koji olako povjerevali starcima, zatraži da se preispitaju svjedoci. Vratili su se u sudnicu i Danijel je odvojeno ispitaio starce. Pitao ih je pod kojim su drvetom vidjeli Suzanu i mladića. Jedan je odgovorio pod “trišljom”, a drugi pod “jasikom”. Jasan dokaz lažna svjedočenja. Osuđeni su kaznom koju su namijenili Suzani.

2.2. Vetranovićev tekst

Vetranović je ne samo preuzeo tematiku biblijskoga teksta nego u cijelosti slijedi njegov predložak. Ali dodaje mnogo toga što se ne nalazi u biblijskom tekstu. Ponajprije, dok se u biblijskom tekstu spominju samo tri imena: Suzana, njezin muž Joakim i Danijel, Vetranović imenuje dvojicu staraca – rabi Izak i rabi Ilijakin – kao i odvjetnike Fanula i Batuela, sudce Ezera i Dizona. On posve slobodno umeće nove dijelove i tako pruža osobno viđenje stvarnosti i vrijednosti koje želi posebice naglasiti. U simbolici biblijske Suzane gleda vrijeme u kojemu živi i ljude kojima je okružen; podmuklost, neiskrenost, lažno svjedočenje, razuzdanost i nedosljednost, pa i od onih koji bi svima trebali biti uzorima. Sve to ipak nadvladava nevinost, pravednost, iskrenost i čistoća. Zato je Suzana pravi simbol čistoće – ljiljan – kao što joj ime znači. A u prvim kršćanskim vremenima čistoća je simbolizirala spašenu dušu. Otuda je u Vetranovića jače izražena oprečnost između duše i tijela, duhovnoga i tjelesnoga, niskih strasti i ideala čistoće. On sjedinjuje biblijsku poruku u kojoj pravda i istina pobjeđuju i srednjovjekovno poimanje spašenosti duše. Na svojstven način obrađuje biblijski tekst. Njegovi imenovani likovi nose i usmjeravaju radnju. Oni su djelatni dramski likovi.

U mnoštvu dijaloga od samoga početka, s neprestanim pitanjima i odgovorima, optužbama i obranama, dominiraju stalni preokreti dramske radnje. Najprije rabi Izak i rabi Ilijakin pokušavaju zavesti Suzanu.

Kada im to ne uspije, pripremaju zavjeru protiv nje. Potom slijedi njezino uhićenje i osuda. Kako su dvojica rabija tužitelji i jedini svjedoci optužaba protiv Suzane, ustaje Danijel (u tekstu Danio) koji sumnja u pravednost osude i ispituje svjedoke te optužuje dvojicu staraca jer različito svjedoče. U njihovu obranu ustaje odvjetnik Batuel. Na kraju slijedi smrtna presuda kamenovanjem. Kao da se rasprava odigrava “pred dubrovačkim sudištem, a čitav je tekst zapravo angažiran, upućen starim ‘popovima i mahnitim’, te dubrovačkim sucima, u pravdu kojih je sumnjao, čini se čitava života”⁵

3. Temeljne vrijednosti u Suzani čistoj

Vetranović je u biblijskom predlošku pronašao sadržaje koji su aktualni u svim vremenima. Vrijednosti koje ne prolaze. U tom svjetlu mogu se izdvojiti četiri temeljne. Prva je čistoća, očitovana u Suzaninoj bračnoj vjernosti koja ne dolazi u pitanje ni pod prijetnjama optužbe i sigurnom kaznom smrću. Posebice je o tome riječ u dijalogu između Joakima i Suzane o bračnoj ljubavi pred čin suđenja i smaknuća (više od pedeset stihova). Joakim se obraća Suzani:

*O draga Suzano, ljuvena i mila,
Vazda me s' ufano i vjerno ljubila;
a ne vim, moj družo krasni i gizdavi,
tko mi ti toj uže na ruke postavi,
koji li jadan luk napeše zlotvori,
da mi te ovi puk bezgrešnu umori,
ter mi te tač vode zli svati na taj pir
užem u povode jaki no divju zvir.
To li se pristoji, uresu gizdavi,
da te sud razdvoji od moje ljubavi,
tiha golubice i draga i mila,
ter si sad sve lice suzami polila,
i plačna ostala, jadovna i ružna,
i taj trud poznala, time li bi dužna.*

5 M. FRANIČEVIĆ, *nav. dj.*, str. 117.

*Kamo tvoj dobri glas, moj cviete izabrani,
i tvoja slavna čas, s poštenjem ku sahrani?
Bila si zrcalo svih djevic i žena,
Gizdava ma hvalo, a sad si poražena.⁶*

Suzana nastavlja:

*Ako me tko dili od tebe dragoga,
nu veće ne cvili, molim te rad boga;
er zaman cvili taj za drugom i muči,
kada ga smrtni vaj od druga razluči;
a za toj gorki plač i žalos ustavi,
nepravda kad nas tač prem sasma rastavi.
Nu moja ni zloba, a bog će viditi,
Za ku se podoba da budem umriti.
A ti znaš, moj družo, kako te ja ljubih
i vjerna do duše kako te ja služih.⁷*

Druga vrijednost koja ne potamnjuje ni u najtežim trenucima jest pravednost. Očituje se u Danijelovu liku. Kao Suzanin odvjetnik, smjelo i bez kolebanja, trijezno i mudro ustaje u obranu iskrenosti i čistoće razotkrivajući i kažnjavajući laž i nepoštenje, pa makar bila riječ o narodnim učiteljima i starješinama.

Danio:

*Na pravdu svak sada opet se probudi,
Himbena er svada pravu krv osudi,
da joj se vrati čas, do čieme jes živa,
a znat' će svaki vas da ništo nije kriva.⁸*

Kao treća temeljna vrijednost ističe se strpljivo podnošenje nevolja. Suzana se u najtežim trenucima, dok su je vodili na smaknuće, uzdala u Božju pomoć i postojano se molila, što je nagrađeno. U ovome se,

⁶ *Stari pisci hrvatski (SPH)*, knjiga IV, Zagreb, 1872., str. 366.

⁷ *Isto*, str. 367.

⁸ *Isto*, str. 373.

poznajući Vetranovićev životni put, može prepoznati njegovo životno opredjeljenje.

Suzana:

*Hvalu ću dat' bogu i tvojoj ljubavi,
koji me nebogu od smrti izbavi;
i dokli na svitu živa sam neboga...⁹*

Posljednja, četvrta temeljna vrijednost vječna je sreća kao nagrada pravednicima i onima koji pate zbog pravednosti – to je ovdje Suzana – a istovremeno kazna onima koji su lažno svjedočili i optužili Suzanu.

Vetranović u *Suzani čistoj* produbljuje ova teološka pitanja upozoravajući na prolaznost i Božju nagradu i kaznu.

Upravo zbog vjerskog, didaktičkog izlaganja, u prikazanju je naglašena moralno-religiozna nota. Stoga Vetranovića zaokupljenost duhovnim pitanjima, u prvom redu humanistički i kršćanski angažirana čovjeka, *Suzanu* više bliži srednjovjekovnom doživljavanju svijeta. Renesansni novovjekovni čovjek ne krije se u liku Suzane, u vrijednosnom sustavu renesansnih religiozno-etičkih načela (“Suzana čista”, “Suzana izabrana”, “zrcalo svih djevic i žena”) nego u liku proroka Danijela. Danijel, možda Vetranovićev “alter ego”, strogo racionalno poima svijet i iznalazi istinu. U njegovim apologijama, u kojima se brani istina, razvidna je sentencioznost pučke filozofije. Sklon sakralizaciji misli koje su sročene u poslovicama, Danijel iznalazi istinu i pravdu. Neke od tih misli izdvajaju se i kao prepoznatljivo Vetranovićevo razmišljanje o životu, koje je pogotovo prisutno u njegovoj poeziji duhovnog i refleksivnog značaja. U Danijelovim izrekama krije se pjesnikova rezignacija, moral tog doba.¹⁰

4. Dramaturške i teatrološke odrednice

Suzana čista podijeljena je u četiri skazanja i govore, a sadrži 1308 dvostruko rimovanih dvanaesteraca.

Na početku stoji prolog (stihovi 1-48)

Prvo skazanje: na putu uz Suzanin perivoj (stihovi 49-378)

Drugo skazanje: Suzanino uhićenje (stihovi 379-766)

9 *Isto*, str. 385.

10 Dubravka BREZAK STAMAĆ, *Dramsko djelo Mavra Vetranovića*, Split, 2005., str. 125 s.

Treće skazanje: u sudnici (stihovi 767-1046)

Četvrto skazanje: presuda (stihovi 1047-1308)

Iako se ne može potvrditi da je *Suzana čista* izvođena na pozornici, u tekstu je vidljiva nakana izvedbe. Radnja je podijeljena na skazanja i govore. Mnoštvo je govora i dijaloga, isprepletenih pitanjima i odgovorima. Na početku je prolog u kojemu se pisac obraća publici i ukratko sažima problematiku prikazanja, upućuje u tijek drame. Obraćanje završava preporukom publici da živi pravedno već na ovome svijetu, a “neka ostali ki ostaju, ki će s pravdom sud činiti, ne budu se prihiniti da pravednu krv izdaju”.¹¹ U samom obraćanju publici vidi se namjera za scenskim osmišljavanjem drame. Publika ima važnu ulogu jer se pojedini likovi, kao i pisac, izravno obraćaju puku koji prati zbivanja od Suzanina uhićenja, suđenja, do izvršavanja presude. Rabi Izak tako pred pukom iznosi optužbe protiv Suzane, da ju je vidio u vrtu s nekim mladićem s kojim učini preljub, zatraživši da se kazni smrću kamenovanjem. Danijel se u obrani Suzane obraća puku pozivajući da pravedno kazne lažne svjedoke. Suzanin muž Joakim za vrijeme suđenja zaziva puk da mu bude utjeha u nevolji koja ih je snašla. Tu je i Nakor – lik iz puka koji ispituje Danijela o njegovu poslanju.

Nadalje, sve je popraćeno preciznim i opširnim didaskalijama u kojima je naznačen tijek radnje kao i prostor u kojemu se radnja zbiva, od puta u Suzanin perivoj do sudnice. U didaskalijama se također spominje glazba, što najbolje svjedoči o scenskoj namjeni ovoga prikazanja jer se običavalo prikazanja recitirati uz glazbenu pratnju ili bi se izmjenjivali tekst i glazba.

5. Pitanje autorstva

Suzana čista sačuvana je u dvama različitim rukopisima. Prvi je Akademijin rukopis iz 1759. godine, pod brojem 153, vlasništvo isusovaca, nastao sjedinjenjem dvaju nepotpunih prijepisa – pripadali su isusovcu Đuri Mattei i gosparu Vlahu Martelliniu – koji su sjedinjeni i upotpun-

¹¹ *Stari pisci hrvatski*, str. 342.

njeni. U tom sjedinjenom dijelu sporni su neki govori iz prvoga i drugoga skazanja. Drugi je rukopis Male braće u Dubrovniku, takozvani Dubrovački rukopis 193 (31), vjerojatno s početka 19. stoljeća, vrlo važan jer se u njemu još nalazi i jedan od četiri prijepisa *Uskrsnutja Isukrstova* kao i jedna od četiri redakcije *Posvetilišta Abrahamova*. U Akademijinu rukopisu uz naslov prikazanja na jednoj stranici stoji i ime autora: *Suzana čista, prikazanje složeno po D. Mavru Vetrani Čavčiću Dubrovčaninu opatu Melitenskomu*, dok na drugoj stranici stoji samo naslov bez autora: *Suzana čista, prikazanje*, ispod *Colleg(ii) Ragus(ini) S(ocietatis) J(esu) 1759*, a na drugoj strani toga lista istom rukom napisano *Ko je tvorac i spjevalac ovega prikazanja nie mi bilo naći, nu tvrdo sumnjim da je D. Mavro Vetrani Čavčić, kalugjer i opat Melitenski, ki priminu god(išta) Gospod(inova) 1576...* Rukopis Male braće u naslovu ističe da se ne zna autor prikazanja: *Suzana čista, prikazanje, nu nezna se po komu sklade-no*. Možda su upravo ovakvi naslovi dali najviše povoda za sporenje oko autorstva ovoga prikazanja. U predgovoru Vetranovićevim pjesmama i prikazanjima Daničić navodi kako je *Suzanu* imao u dvama spomenutim rukopisima i zbog prevelike sličnosti misli da je Dubrovački rukopis prijepis Akademijina.¹²

Kada je pak riječ o pitanju autorstva, *Suzanu čistu* se uzima kao najmanje sporan dramski tekst u Vetranovićevu dramskom opusu prikazanijskih tekstova. Uporište za takvo mišljenje leži u dubokoj i korijenoj analizi teksta, metričkim i leksičkim te dramskim karakteristikama svojstvenima Vetranoviću.

6. Jezik i stil

Prije svakoga govora o karakteristikama Vetranovićeva pjesništva valja istaći kako je Vetranović jezično blizak renesansnim petrarkistima, posebice Menčetiću, što se najviše očituje u izboru jezičnih dubleta čakavski obojene štokavštine dubrovačkoga govora. Petrarkističkom manirom, u traganju za prikladnim leksikom Vetranovića resi galantan stil. Dvanaesterački su stihovi vezani dvostrukom rimom i sve joj je ne-

¹² Usp. *isto*, str. VIII.

kako podređeno. Različiti su refleksi jata (ě) u službi rime i metrike, kao i skraćivanje pojedinih slogova. U rimovanju na kraju stiha vidljivo je čuvanje ikavizama, a također se određenim morfološkim inačicama, zbog potrebna broja slogova, nastoji postići rima (npr. od glagola *reći* i oblik *riti/rit'*).¹³ Različito rabi infinitivne oblike isključivo radi rime (npr. kraći oblici *poć'/doć'* i duži oblici *podji/dojdi*). Na kraju stiha zadržava *l* umjesto *o* tako da sinerezom dobiva željeni broj slogova jer *l* s vokalom ispred sebe čini jedan slog. Željeni broj slogova dobiva i kraćenjem u gramatičkome morfemu imperativnih množinskih oblika. Vetranović radi rime rabi i dvostrukosti *človik/čovjek*, kao i pojedine čakavske množinske oblike s nultim morfemom (npr. u G. mn. *djevic, sudac, otac...*). Uočljiva je i neujednačenost množinskih nastavaka dativa, lokativa i instrumentala (-om, -ieh, -ami): *k nebesom, grieseh, družieh, s tugami*. Vetranović također rabi podosta talijanizama.

Zaključak

Biblijska tema o čistoj Suzani zasigurno zaslužuje veliku pozornost i danas. Rekao bih, sjevremenska je i uvijek aktualna. Vetranović slijedi biblijski predložak, ali ne doslovno. Dodaje i imenuje pojedine likove koji se u biblijskom tekstu ne spominju ili su bezimni. Tijek je radnje isprepleten mnoštvom dijaloga i govora. U njima se ponajviše vidi temeljna autorova namjera isticanja pojedinih vrijednosti. Tako je *Suzana čista* aktualizacija temeljnih vrijednosti koje su zasigurno bile poljuljane u autorovo vrijeme. Izdvojene su četiri temeljne vrijednosti: čistoća, pravednost, strpljivo podnošenje nevolja i vječna sreća. Posebice je vidljiva oprečnost tijela i duše – tjelesnoga i duhovnoga, otkuda izviru zle namisli koje plode lažima. U takvoj zasljepljenosti nema mjesta za razboritost i pravednost. U starosti dvojice rabija prikazana je ljudska nakaza i izobličjenost. Ali ne pobjeđuje bezumnost, niske strasti i laž nego razum, istina, čistoća i pravednost zahvaljujući mladiću Danijelu. Po nekima se upravo u Danijelovu liku krije sam autor.

13 Antun DJAMIĆ, "Dva problema iz stare hrvatske književnosti", *Grada za povijest književnosti hrvatske*, knj. XVIII. Zagreb, 1950., str. 146.

Makar se zbog različitih naslova u dvama sačuvanim rukopisima postavljalo pitanje o autorstvu, *Suzanu čistu* uzima se kao najmanje sporan dramski tekst u Vetranovićevu dramskom opusu prikazanjskih tekstova. O tome svjedoči detaljnija jezična i stilska analiza.

Najposlije, zbog svoje univerzalne poruke nadahnute starozavjetnom temom, *Suzana čista* nije obrađivana, gledana i vrjednovana s današnje promatračnice. Kudikamo se više nastojalo shvatiti je iz vremenskoga i prostornoga okvira u kojemu se rađala i u kojoj zipci je odzibana.

Izvori i literatura

- BOGIŠIĆ, Rafo, *O hrvatskim starim pjesnicima*, Zagreb, Matica hrvatska, 1968.
- BREZAK-STAMAČ, Dubravka, *Dramsko djelo Mavra Vetranovića*, Split, 2005.
- BRATULIĆ, Josip, "Mavro Vetranović između Biblije i apokrifa", *Filologija*, 81(1980.), br. 10, str. 267-273.
- DJAMIĆ, Antun, *Dva problema iz stare hrvatske književnosti*, Građa za povijest književnosti hrvatske, knj. XVIII., Zagreb, 1950.
- *Leksikon hrvatskih pisaca*, Školska knjiga, Zagreb, 2000., str. 753-757.
- PAVEŠKOVIĆ, Anton, *Mavro Vetranović na tromedi stilskih formacija*, doktorska disertacija, Zadar, 1998.
- *Povijest hrvatske književnosti*, knjiga 3, Liber, Zagreb, 1974.
- PROSPEROV NOVAK, Slobodan, "Od humanističkih početaka do Kašićeve ilirske gramatike 1604.", *Povijest hrvatske književnosti*, sv. 2, Zagreb, 1997., str. 275-280.
- *Stari pisci hrvatski (SPH)*, knjiga IV, Zagreb, 1872., str. 341-388.
- ŠVELEC, Franjo, "Mavro Vetranović: književni rad i Pjesnik u svoje vrijeme", *Radovi Instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru*; sv. 4-5, Zadar, 1959., str. 175-214 i sv. 6-7, Zadar, 1960., str. 319-392.